

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 13 maj 1924 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om dels beredande av lika pensionsförmåner i vissa fall åt f. d. befattningshavare i statens tjänst av samma grad, dels ock höjda pensioner åt pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst, som pensionerats enligt äldre bestämmelser.

I en inom andra kammaren väckt motion nr 154 har herr *Fjellman* hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida icke f. d. statens befattningshavare, som inbetalt lika mycket i pensionsavgifter och äro av samma grad, skulle kunna tillerkännas samma pensionsförmåner, oavsett tidpunkten när de avgått».

II: 154.

Till stöd för berörda hemställan anför motionären följande.

»Vid flera tillfällen har önskemål uttalats, att tjänstemän av samma grad rätteligen borde tillerkännas samma pension. Vid behandling av dyrtids-tillägget för pensionärer under föregående års riksdag var frågan senast uppe, men anmärktes då, att det antagligen skulle bli för stora kostnader för statsverket.

De befattningshavare, som på grund av ålder eller eljest tvingats att avgå exempelvis före ingången av år 1919, åtnjuta betydligt lägre pension än befattningshavare, som avgått efter nämnda tidpunkt. Detta synes mig orättvist, ty två tjänstemän av samma grad, varav den ene avgått strax före och den andre strax efter berörda tidpunkt, får man väl antaga hava ungefär samma levnadsbehov. Orättvisan blir ännu större, när det förhållandet inträffar, att den äldre pensionären inbetalat tillhopa lika mycket eller mera i pensionsavgifter än den yngre. Så till exempel har man meddelat mig, att en den 1 maj 1912 pensionerad lokomotivmästare inbetalt i pensionskassan tillhopa 2,588 kronor 56 öre, men uppbär i pension endast 2,560 kronor, då en den 1 oktober 1921 pensionerad lokomotivmästare inbetalt ett mindre belopp till pensionskassan eller 2,258 kronor 89 öre, men i pension uppbär 3,230 kronor eller 670 kronor årligen mer än den förre. Vederbörande pensionskassa är kanske i tillfälle att bestyrka detta. Orsaken till ovanrelaterade missförhållande beror på, att de äldre pensionärerna i regel blevo ordinarie befattningshavare vid tidigare ålder, varför de ha flera tjänsteår än de yngre befattningshavarna, varunder de inbetalt sina pensionsavgifter.»

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 8 saml. 42 häft. (Nr 50.)

II: 161.

Vidare har i en inom samma kammare av herr *Olsson* i Kalmar jämte fyra andra av kammarens ledamöter väckt motion nr 161 hemställts, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida f. d. befattningshavare i statens tjänst, pensionerade enligt äldre bestämmelser, må kunna få sina pensioner höjda till samma belopp, som utgå till sådana befattningshavare, pensionerade efter senaste bestämmelser, samt till riksdagen inkomma med den framställning, som av nämnda undersökning kan föranledas».

I motiveringen anförda motionärerna följande.

»Vid tid efter annan vidtagen höjning av de till statens tjänstemän utgående avlöningarna hava de pensionstagare, som avgått ur tjänsten före nämnda avlöningsförhöjningars inträdande, oftast förbisetts. Den pension, som tilldelats dem, har betraktats som en gång för alla till beloppet bestämd. Att den sänkning av penningvärdet, som framkallat löneförhöjningen, även berört pensionstagarna, hava dock dessa på det kännbaraste fått erfara, på samma gång deras förvisso berättigade önskan att i någon mån erhålla kompenstation för penningvärdets fall rönt ringa eller ingen förståelse.

Beträffande krigsmakten är detta så mycket märkligare, som minst halva antalet av dess pensionstagare icke äro pensionstagare i egentlig mening, utan såsom tillhörande arméns eller flottans reserv stå till försvarsväsendets förfogande icke blott i krig utan även i fredstid. Av pensionstagare, pensionerade innan de nu för krigsmakten gällande bestämmelserna av 1877 trädde i kraft, finnas väl numera inga i livet, men däremot ett flertal senare pensionerade, som icke kommit i betraktande vid de löneförbättringar, som ägt rum 1902—1903, 1918 och 1921. I sammanhang med dessa löneförbättringar ägde visserligen en ökning av pensionerna rum, men denna kom endast dem till godo, som efter tiden för löne regleringarna erhöilo pension, icke de redan förut pensionerade. Följden härav har blivit, att pensionerna nu utgå med icke mindre än fyra eller fem olika belopp till officerare och underofficerare i samma grad, vilka haft samma tjänstgöring och erlagt lika stora pensionsavgifter men blivit pensionsberättigade vid olika tider. En kapten (av 1 klass) uppbär sålunda i pension 2,240: — kronor, om han avgått ur tjänsten före 1903, men 2,720: — kronor, om han avgått under tiden 1903—1917. År 1919 infördes en pensionsförbättring, utgående med halvt belopp för de under 1918 avgångna, men med helt för de 1919 och senare avgångna. De förra fingo 3,355: — kronor, de senare 3,990: — kronor. För majorer utgöra pensionsbeloppen 2,800: —, 3,200: —, 3,850: — och 4,500 — kronor, och för de 1922 och senare avgångna har tillkommit ett femte belopp med 4,700: — kronor. För fanjunkare utgöra beloppen 870: —, 1,000: —, 1,625: — och 2,250: — kronor, för sergeanter (av 1 klass) 720: —, 900: —, 1,405: — och 1,910: — kronor. Då dyrtidstillägget utgår med viss procent av pensionsbeloppet, blir skillnaden mellan de belopp, som tillkomma pensionstagarna i samma grad med samma fullgjorda tjänstgöring och samma inbetalda pensionsavgift, ännu större.

Envar måste finna en sådan behandling av äldre pensionstagare obillig. Upprepade gånger har även önskan om rättelse framförts, senast och beträffande armén genom en av dess fullmäktige sistlidne höst gjord framställning till Kungl. Maj:t. Att Kungl. Maj:t även beaktat frågan framgår av den proposition angående pensionstillägg, som framlades för riksdagen 1922, och som av

denna riksdag bifölls. Tillägget gällde dock endast pensionstagare med mindre pension än 2,500: — kronor och fördelades i tre belopp om 180: —, 120: — och 60: — kronor. Men åtgärden vittnar dock om Kungl. Maj:ts och riksdagens insikt om det berättigade i de äldre pensionstagarnas krav.

Enahanda berättigade önskan att ernå skälig pensionsförhöjning för äldre pensionstagare gör sig gällande även bland andra tjänstemannagrupper. Här må endast hänvisas till tullkommissionens skrivelse den 24 februari 1920 (1914 års tullkommissions betänkande III, sid. 110), varur må anföras följande:

»Såsom en angelägenhet av största vikt vill kommissionen slutligen framhålla, att snarast möjligt göres något jämväl för redan pensionerade tjänstemän. Dessa, vilka hava fått sin pension bestämd under en tid, då penningvärdet var väsentligt högre än det nuvarande, äro nämligen trots beviljat dyrtidstillägg nu försatta i en ytterligt bekymmersam belägenhet. Kommissionen kan ej finna annat, än att varje reglering av lönerna, som vidtages i följd av levnadskostnadernas stegring, också bör följas av en liknande reglering av utgående pensioner, helst automatiskt, på det sätt att äldre pensionstagare utan vidare komma i åtnjutande av samma pension, som för framtiden fästes vid respektive befattningar.»

Även kan erinras därom, att 1920 års statstjänstemannakongress i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om vidtagande av åtgärder till ordnande av pensionerna på sådant sätt, att en pensionerad tjänstemans pension höjdes samtidigt med höjningen av avlöningen å den tjänst, på vilken han blivit pensionerad.»

Båda ifrågavarande motioner hava för förberedande behandling hänvisats till bankoutskottet.

I det anförande till statsrådsprotokollet, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition (nr 327) till 1921 års riksdag* angående dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, erinrade vederbörande departementschef, att frågan om en allmän, mera varaktig reglering av pensionerna för såväl f. d. befattningshavare i statens tjänst som ock änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst på senare tider vid mera än ett tillfälle varit på tal. Sålunda hade spörsmålet genom enskilda motioner dragits under riksdagens prövning. 1920 års riksdag hade i skrivelse (nr 432) till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån en lämplig pensionsförhöjning kunde beredas sådana statstjännares änkor, vilka upp-
bure låga pensioner och styrkte sig vara i behövande omständigheter, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Härjämte hade tid efter annan till Kungl. Maj:t från f. d. befattningshavare i statens tjänst inkommit framställningar, avseende förhöjning av utgående pensioner.

I anledning av vad sålunda förekommit uppdrogs under hösten 1920 åt statskommisarien friherre C. A:son Leijonhufvud att verkställa en förberedande utredning i ämnet, och överlämnade denne till fullgörande härav till chefen för finansdepartementet en promemoria rörande förevarande spörsmål.

I denna promemoria, som behandlar frågan om pensionsreglering för dels f. d. befattningshavare i statens tjänst, dels ock änkor och barn efter sådana

Utskottet.

*Föregående
behandling av
frågan om
höjning av
äldre pen-
sioner.*

befattningshavare, meddelas till en början uppgifter å antal och belopp av den 30 juni 1920 till f. d. befattningshavare utgående pensioner, vilka uppgifter bearbetats och sammanställts i en uti propositionen intagen tabell. Av denna framgick, att vid angivna tidpunkt utgingo till inalles 8,699 f. d. befattningshavare i statens tjänst pensioner till sammanlagt belopp av 12,611,794 kronor.

Beträffande spørsmålet om en eventuell pensionsreglering för f. d. befattningshavare i statens tjänst anföres i promemorian — efter erinran om åtskilliga olika framställningar rörande höjning av dessa f. d. befattningshavares pensioner — följande:

»Pensioneringen av befattningshavare i statens tjänst är så anordnad, att pensionen i regel avpassas i visst förhållande till den avlöning, som uppbares vid avgången; och den sålunda beviljade pensionen åtnjutes med oförändrat belopp under återstående livstiden, oberoende av att avlöningen för den befattning, varifrån avgång ägt rum, genom löneroglering under tiden blivit mer eller mindre förändrad. Såsom städse framhållits vid de tillfällen, då fråga väckts om förhöjning av redan utgående pensioner, måste den statstjänare, som vid avgången från sin tjänst kommit i åtnjutande av pension till belopp, vartill då gällande författningar och avlöningsstater gävo anledning, anses icke hava något som helst befogat anspråk på ytterligare underhåll av staten. Vid denna princip har det ansetts vara av stor vikt att fasthålla; och bortsett från några få fall, där på grund av personliga omständigheter eller andra särskilda förhållanden pensionsförhöjning beviljats, har avvikelse från nämnda princip icke förekommit i fråga om statstjänare under annan form än såsom tillfälligt understöd att efter prövning av behovet i varje särskilt fall utgå till pensionärer med särskilt små pensionsbelopp, som avpassats efter äldre stater eller äldre pensioneringsgrunder, som sedermera ändrats såsom ledande till för låga pensioner. Sådana tillfälliga understöd, avsedda att uppbringa pensionsbeloppet till 500 kronor, hava sedan flera år uttgått till vissa pensionerade underofficerare; och även vissa f. d. kronojägare, f. d. förrådsvaktmästare m. fl., vilka åtnjuta pensioner enligt äldre bestämmelser, hava erhållit dylika tillfälliga understöd att efter fastställda grunder utgå under förutsättning att behovet styrkes. Att icke ens i sådan form en reglering av redan beviljade pensioner ansetts sakna sina betänkliga sidor såväl ur principiell synpunkt som med hänsyn till konsekvenserna framgår av dåvarande finansministerns uttalande till det vid propositionen nr 174/1907 angående tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare vid armén fogade utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för den 19 april 1907.

Sedermera har ju, då dyrtiden för några år sedan började bliva alltmer tryckande, den principiella ståndpunkten icke ansetts få utgöra hinder för att med statsmedel bispringa statens pensionerade f. d. befattningshavare; och har dyrtidstillägg i alltjämt ökad omfattning beviljats dessa pensionärer. Efter det förevarande underdåniga framställningar om pensionsförhöjning ingivits, har genom 1920 års riksdags beslut en ytterligare förbättring av det pensionärerna tillkommande dyrtidstillägg vidtagits på sätt av bilagda jämförelsetabell framgår.

Emellertid har i fråga om vissa pensionärer, vilka, ehuru de icke varit i statens tjänst anställda, likväl pensionerats med väsentligt bidrag av staten, vid 1919 års riksdag vidtagits en anordning, som av statens pensionärer icke

utan fog åberopats såsom stöd för deras begäran om pensionsförbättring. Sedan vid 1918 års lagtima riksdag godkänts en lönereglering för personalen vid folk- och småskolor, framlades i propositionen nr 336 vid 1919 års riksdag — i sammanhang med framställning om vissa pensionskassors ombildning till en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. — ett förslag till reglemente för anstalten, innefattande bland annat nya grunder för pensioneringen av nämnda lärarpersonal; och enligt detta förslag, som i huvudsak godkändes av riksdagen och den 31 december 1919 fastställdes till efterrättelse i det då utfärdade reglementet för den nya anstalten, har genom övergångsstadganden beretts en icke obetydlig pensionsförbättring för dem, som vid reglementets ikraftträdande redan vore i åtnjutande av pension, avpassad efter äldre pensionsbestämmelser.»

I förut omförmälda statsrådsprotokoll anförde departementschefen vidare, att han icke kunde finna annat än att frågan om åtgärder till förbättring av särskilt sådana f. d. statstjänares läge, vilka åtnjöte pensioner till allenast mycket låga belopp, vore förtjänt av ett allvarligt övervägande. Av den förut omnämnda tabellen framginge, bland annat, att av de f. d. befattningshavare, tabellen omfattade, ej mindre än omkring 56 procent uppbure pensioner å högst 1,000 kronor för år. Även om de närmast föregående årens bestämmelser rörande dyrtidstillägg medfört en betydande höjning av pensionsloppen, syntes det dock ej kunna bestridas, att det ekonomiska läget för många av dessa pensionärer vore så bekymmersamt, att ett kraftigare stöd från statens sida kunde anses befogat.

Såsom den verkställda preliminära utredningen gäve vid handen, mötte emellertid stora betänkligheter av både principiell och statsfinansiell art mot en mera definitiv pensionsförbättring. En dylik reglering syntes möjlig först efter en grundlig och allsidig utredning av alla de synpunkter, som där tarvade beaktande. Innan en sådan utredning, vilken syntes med det snaraste böra igångsättas, föreläge, ansåge sig departementschefen — med erinran att en beskrining av dyrtidstilläggen till statens befattningshavare ifrågasatts — böra inskränka sig till att förorda, att de dittillsvarande grunderna för dyrtidstilläggens beräkning alltjämt måtte för pensionärernas del bibehållas.

Kungl. Maj:ts härutinnan till riksdagen framlagda förslag biföllos, och de gynnsammare grunderna för dyrtidstilläggens beräkning skulle alltså i fortsättningen tillämpas för alla pensionärer. Riksdagen anförde emellertid uti sin skrivelse i ämnet, att, då riksdagen ehuru med tvekan funnit sig böra bifalla förslaget i nyssberörda avseende, detta skett på grund av de skäl, departementschefen angivit, nämligen att det skulle leda till högst betydande praktiska svårigheter att utan en grundlig och allsidig utredning något så när rättvist genomföra en åtskillnad mellan olika slag av pensionärer. En dylik utredning syntes böra verkställas genom Kungl. Maj:ts försorg. I detta sammanhang ville riksdagen särskilt uttala önskvärdheten av att med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden förutsättningarna för en jämkning i dyrtidstillägget å de högre pensioner, som fastställts genom beslut av de senaste årens riksdagar, närmare undersöktes. Då riksdagen utgått från att ett förslag

i sådant syfte redan år 1922 skulle framläggas för riksdagen, vore det godkända förslaget att anse som ett provisorium.

I anledning av vad sålunda förekommit uppdrog Kungl. Maj:t den 29 juni 1921 åt den då tillsatta kommittén för utredande av vissa till pensionsväsendet hörande frågor (1921 års pensionskommitté) bland annat att verkställa utredning såväl av frågan om förbättring i vissa fall av redan utgående pensioner, särskilt sådana, som i och för sig vore mycket låga, som ock av spørsmålet om jämkning i dyrtidstillägget för pensionärer, vilka åtnjöte pensioner enligt på senare tid i samband med verkställda lönerogleringar meddelade förmånligare bestämmelser; och betecknades därvid båda dessa frågor såsom varande av så brådskande natur, att förslag om möjligt syntes böra föreläggas 1922 års riksdag.

Med skrivelse den 16 december 1921 överlämnade kommittén betänkande och förslag angående allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst samt åt änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. ävensom angående pensionstillägg åt vissa sådana pensionärer.

I nyssnämnda betänkande erinrade kommittén till en början, hurusom i de framställningar om beredande av förhöjning av utgående pensioner till f. d. befattningshavare i statens tjänst, som föranlett den förut omnämnda preliminära undersökningen, i huvudsak framhållits, att de tid efter annan vidtagna lönerogleringarna föranlett till högre pensioner än dem, som utginge till befattningshavare, vilka pensionerats, medan de äldre staterna ännu voro gällande; att detta förhållande syntes böra leda till vidtagande periodvis av reglering av f. d. statstjänares pensionsbelopp, samt att nuvarande pensioner därvid borde höjas till enahanda belopp, som komme att utgå till nu i tjänst varande befattningshavare i samma eller motsvarande lönegrad, då dessa efter uppnådd pensionsålder från tjänsten avginge; och hade till stöd för yrkandet om pensionsreglering åberopats ytterligare den omständigheten, att, då pensionsförhållandena genom beslut av 1919 års lagtima riksdag ordnades för dem, som blevo delägare i statens anstalt för pensionering av folkskollärare med flera, genom vissa övergångsstadganden i anstaltens reglemente bestämts, att de vid reglementets ikraftträdande med ingången av år 1920 till f. d. folkskollärare utgående pensionerna skulle efter vissa grunder regleras i förhållande till de pensionsbelopp, som enligt de nya pensionsgrunderna komme att utgå till nya pensionärer.

Till kommittén hade ock överlämnats en av 1920 års statstjänstemannakongress gjord framställning, däri med anledning av förslag om automatisk pensionsreglering i förhållande till lönernas höjning hemställt, att frågan måtte på det sätt ordnas, att en pensionerad tjänstemans pension ökades samtidigt med höjningen av avlöningen för den tjänst, i vilken han pensionerats. Vidare hade till kommittén ingivits åtskilliga framställningar i ena-

handa syfte, såsom från svenska tullmannaförbundets styrelse samt från äldre pensionerade underofficerare och lokomotivmän m. fl.

De båda frågor, som enligt vad förut anförts först vore föremål för kommitténs utredning, vore enligt kommitténs mening nära sammanhängande, i det att frågan om höjning av de låga pensionerna under förhandenvarande förhållanden måste anses i hög grad beroende av vad som kunde finnas böra i dyrtidstillägg beviljas pensionerade f. d. befattningshavare. Det senaste spörsmålet berörde alla ifrågakvarande pensionärer och borde därför utredas, innan man kunde avgöra, om och i vilken utsträckning förbättring av själva pensionerna kunde anses påkallad.

Vid 1921 års riksdag hade vissa ändringar i grunderna för dyrtidstillägget åt i tjänst varande befattningshavare vidtagits. Med hänsyn till det statsfinansiella läget hade nämligen en kraftig beskärning av förmånen ansetts böra äga rum. Dyrtidstillägget för befattningshavare med nyreglerad avlöning hade därjämte ytterligare begränsats. I fråga om pensionärerna däremot hade de allmänna grunderna för nämnda förmån bibehållits oförändrade, dock under angivande att det vore att betrakta såsom ett provisorium i avvaktan på en allsidig utredning av å ena sidan frågan om höjning av låga pensioner och å andra sidan genomförande av en rättvis åtskillnad mellan olika slag av pensionärer i avseende å beräkningen av dyrtidstillägg. Såsom redan nämnts, hade detta tillägg för befattningshavare med nyreglerad avlöning bestämts att utgå efter reducerad beräkningsgrund, i syfte att summan av lön enligt de nya avlöningsbestämmelserna och dyrtidstillägget icke skulle komma att i stort sett överstiga summan av avlöning enligt dessförinnan gällande bestämmelser och dyrtidstillägg därå enligt de för övriga befattningshavare gällande grunder. Samma synpunkter måste enligt kommitterades mening göras gällande i fråga om pensionärer. Den sålunda ifrågasatta reduktionen av dyrtidstillägget syntes böra komma till tillämpning å f. d. befattningshavare vid kommunikationsverken m. fl. Den provisoriska lönereglering, som fastställts för officerare och underofficerare m. fl., hade däremot icke medfört någon förhöjning av pensionerna, men den, som avginge efter det nyssnämnda lönereglering trätt i kraft, ägde komma i åtnjutande av viss särskild pensionsförbättring.

Kommittén erinrade vidare, att det givetvis skulle innebära stora praktiska fördelar, om enhetliga grunder för dyrtidstillägget åt alla pensionerade f. d. befattningshavare kunde fortfarande hava blivit gällande. Men liksom de grunder för dyrtidstillägget, som fastställts för nyreglerad avlöning, icke ansetts kunna tillämpas på ännu icke reglerad avlöning, kunde dessa grunder än mindre göras gällande i fråga om de icke nyreglerade pensionernas jämförelsevis små belopp. För vinnande av ett sådant mål måste givetvis själva pensionsbeloppen höjas, så att alla pensioner kunde betraktas såsom nyreglerade.

Att olika grunder för dyrtidstillägget å nyreglerad och å icke nyreglerad

avlöning vore gällande, betydde icke så mycket, då det i allt fall endast rörde sig om en jämförelsevis kort övergångstid, intill dess löneroglering hunne övergå samtliga statsförvaltningen tillhörande verk och institutioner; men beträffande pensionärerna skulle olikheten, om särskilda åtgärder för pensionsreglering icke vidtoges, komma att kvarstå ända till dess alla pensionärer med oregrerade pensioner försvunnit.

Vid sådant förhållande hade kommittén funnit angeläget att undersöka, huruvida icke genom en reglering av nu utgående pensioner eller annan dylik åtgärd själva pensionsbeloppen skulle kunna höjas, så att å de sålunda förändrade pensionerna samma grunder för dyrtidstillägg som å nyregrerade pensioner skulle kunna tillämpas med tillfredsställande resultat.

Från åtskilliga håll hade yrkanden framställts därom, att i sammanhang med varje löne- och pensionsreglering för i tjänst varande löntagare även deras redan pensionerade företrädare i tjänsten skulle erhålla pensionsförhöjning. Då pension till befattningshavare i statens tjänst emellertid avpassats i visst förhållande till den avlöning, som uppbyres vid avgången, hade sålunda beviljad pension hittills ansetts böra under vederbörandes hela återstående livstid utgå med oförändrat belopp, oberoende därav att avlöningen för den befattning, pensionären innehaft, blivit mer eller mindre förändrad efter hans avgång. Den statstjänare, som vid avgången från sin tjänst kommit i åtnjutande av den pension, vartill då gällande pensionsgrunder och avlöningsstat föränledde, hade ansetts icke hava något som helst befogat anspråk på ytterligare underhåll eller ökad pension av staten. Vid denna princip hade det dittills ansetts vara av vikt att fasthålla. Någon egentlig avvikelse från densamma hade, vad statstjänare anginge, ej heller ägt rum utom beträffande vissa pensionerade befattningshavare vid statens järnvägar, vilka enligt beslut av 1919 års riksdag erhållit vissa tilläggs pensioner. Denna principiella ståndpunkt hade emellertid icke utgjort hinder för att med statsmedel i form av krigstids- eller dyrtidstillägg bringa hjälp åt statens f. d. befattningshavare, då prisförhållandena blivit alltför betungande. Redan detta visade, att under rådande exceptionella förhållanden berörda princip icke kunde uppehållas. Därtill komme, att en stor grupp av pensionärer, vilka, ehuru de icke innehaft statstjänst, dock pensionerats med väsentliga bidrag av statsmedel, erhållit förhöjning av redan utgående pensioner, nämligen f. d. pensionerade folkskollärare enligt beslut av 1919 års riksdag. Därav måste man draga den slutsatsen, att en ändrad uppfattning framträtt, säkerligen påverkad av de säregna förhållanden, som vore rådande med avseende å levnadskostnaderna. Kommittén ville härvidlag åberopa vad 1920 års bankoutskott anfört därom, att en allmän reglering av äldre pensioner måste anses vara av omständigheterna betingad och ej borde alltför länge fördröjas.

Tanken på en pensionsreglering under förhandenvarande omständigheter kunde alltså enligt kommitténs mening icke anses böra utan vidare avvisas. Syftet med en sådan reglering skulle emellertid icke vara att nu bereda större

förmåner över hela linjen, utan pensionsregleringen skulle kombineras med en kraftig beskärning av dyrtidstillägget med resultat att ökad förmån skulle framträda endast för de pensionärer, som hade låga pensioner; för de övriga skulle förbättringen huvudsakligen bestå däruti, att de bleve i minskad mån beroende av det tillfälliga dyrtidstillägget. Därigenom skulle också möjliggöras att tidigare, än eljest kunde äga rum, låta dyrtidstillägget till pensionärer helt bortfalla.

Vid en reglering av nu utgående pensioner syntes det emellertid icke kunna ifrågakomma att i varje fall öka förmånen till samma belopp, vartill den nyreglerade pensionen i samma befattning blivit bestämd. Den nyreglerade pensionen vore satt i förhållande till en nyreglerad avlöning, vars belopp i sin ordning kunde hava påverkats även av andra omständigheter än levnads-kostnadsökningen, exempelvis organisatoriska förändringar med avseende å tjänstens beskaffenhet, ökning av arbetstiden, strävan att lyfta befattningens innehavare till högre levnadsstandard m. m. Redan av sålunda antydda skäl måste det anses uteslutet att likställa de äldre pensionärerna med f. d. befattningshavare med nyreglerade pensioner; även av hänsyn till kostnaden i framtiden borde detta icke ifrågakomma. Emellertid syntes en pensionsreglering lämpligen böra ställas i visst förhållande till den nyreglerade pensionen, så att till den oreglerade pensionen lades viss del av skillnaden dem emellan. Då en tjänstemans pension i regel till en tredjedel motsvarades av erlagda avgifter, under det att återstoden utgjorde statens bidrag, skulle man kunna tänka sig en pensionsreglering lämpligen genomförd på sådant sätt, att, medan den tredjedel av pensionen, som motsvarade vederbörandes egna avgifter, lämnades orubbad, återstoden eller den egentliga statspensionen höjdes till motsvarighet med enahanda del av den nyreglerade pensionen. Pensionsförhöjningen skulle med andra ord motsvara två tredjedelar av skillnaden mellan vederbörandes nu utgående pension å ena och den pension å andra sidan, som skulle hava tillkommit honom, om pensionen med tillämpning av de vid hans pensionering gällande grunder avpassats efter det förhöjda pensionsunderlag, som blivit fastställt för samma eller motsvarande befattning.

Även om en sådan lösning av frågan vore att förorda, saknades emellertid en av förutsättningarna för planens förverkligande. Då pensionsregleringen borde grundas på skillnaden mellan en pension av äldre typ och en nyreglerad pension, måste över hela linjen föreligga nyreglerade pensioner. I annat fall kunde någon allmän pensionsreglering med enhetliga bestämmelser om dyrtidstillägg icke genomföras. Visserligen hade under de sista åren för en stor mängd befattningshavare i samband med lönerreglering även fastställts högre pensionsunderlag, som alltså medförde nyreglerade pensioner. Men för åtskilliga grupper av befattningshavare förelåge ännu icke någon ny löne- och pensionsreglering. Man kunde visserligen tänka sig, att för varje befattning vid de ännu oreglerade verken fastställdes ett nytt pensionsunderlag, såsom exempelvis skett för landshövdingar. Kommittén hade också övervägt, huru-

vida några åtgärder av provisorisk natur borde vidtagas för att bereda en motsvarande förmån även för andra befattningshavare vid icke nyreglerade verk.

Även om man beträffande en del befattningar vid oreglerade verk med ledning av de nya pensionsunderlagen för jämförliga befattningar vid nyreglerade verk skulle kunna fastställa nya pensionsunderlag, syntes likväl den möjligheten icke vara utesluten, att man härigenom komme att föregripa resultaten av pågående utredningar om löne- och pensionsregleringar för åtskilliga befattningar. De i tjänst varande befattningshavare, som härav skulle beröras, skulle i sådant fall i allmänhet nödgas erlægga förhöjda avgifter för egen pensionering m. m. utan att samtidigt erhålla ökade avlöningsförmåner. Kommittén kunde alltså icke förorda någon provisorisk åtgärd i nyssberörda syfte och hade därför övergivit tanken på att omedelbart skulle kunna genomföras en verklig pensionsreglering och därvid tillika vinnas enhetliga bestämmelser om dyrtidstillägg för pensionärer. Vid sina undersökningar hade kommittén uppmärksammat vissa omständigheter, som fört tanken på möjligheten av en pensionsreglering, där förbättringen anpassades icke enbart efter beloppet i och för sig, utan där hänsyn tillika toges till tidpunkten för pensionernas beviljande och vissa därmed sammanhängande omständigheter. I sistnämnda avseende omnämner kommittén vissa fall, där oegentligheter förefunnes, vilka skulle kunna väsentligen reduceras genom en verklig pensionsreglering av förut angiven innebörd; och för att i någon mån råda bot på dessa oegentligheter hade kommittén övervägt någon åtgärd i syfte att bringa de äldre pensionerna så att säga på samma nivå. Vid de senaste lönerogleringarna hade man räknat med en s. k. normal kostnadsökning av 2 procent per år och med denna utgångspunkt hade kommittén övervägt möjligheten av att genom tillägg öka pensionerna, så att de motsvarade förhållandena vid början av 1920-talet. Men även en sådan åtgärd medförde svårigheter av den art, att det näppeligen syntes vara möjligt att på denna väg åstadkomma en eljest lämplig utjämning mellan äldre och nyare pensioner. Med tillgodoseende av detta önskemål borde därför anstå, till dess tiden kunde anses vara inne att genomföra en verklig pensionsreglering.

De allmänna grunder för dyrtidstillägg, som av kommittén förordats i fråga om nyreglerade pensioner, kunde som nämnt icke annat än under vissa förutsättningar tillämpas beträffande övriga pensioner. Då dessa förutsättningar icke förelåge och icke lämpligen kunde tillskapas, måste tills vidare andra och gynnsammare grunder för dyrtidstillägg å de äldre pensionerna bliva gällande. Vid en dylik provisorisk lösning av frågan hade det syntes riktigt, att för dyrtidstillägg å oreglerade pensioner tillämpades samma allmänna grunder, som gällde beträffande dyrtidstillägg å oreglerad avlöning. Med tillämpning av då gällande grundtal komme dyrtidstillägget givetvis att minskas, dock med jämförelsevis måttliga belopp. Men då de mindre pensionsbeloppen icke tålde vid en sådan beskärning, måste de på något sätt förbättras.

Vid de preliminära undersökningar angående en pensionsreglering, som tidigare omnämnts, hade ifrågasatts en förbättring över hela linjen av de oreglerade pensionerna, nämligen genom ett tillägg, förslagsvis 25 procent, dock minst 100 kronor och högst 1 000 kronor, ungefär motsvarande den tillfälliga löneförbättring, som tillkommit befattningshavare i tjänst i avvaktan på definitiv löne reglering. Kostnaderna härför hade emellertid uppskattats till omkring 3 miljoner kronor, oberäknat erforderlig ökning av dyrtidstilläggskostnaden, varför med hänsyn till det statsfinansiella läget en sådan pensionsreglering icke kunde förordas. Ifrågavarande anordning vore för övrigt förenad med vissa andra olägenheter och därför även av denna anledning olämplig. Enligt kommitténs mening hade det visserligen varit mycket önskvärt, om förhållandena medgivit, att förbättring i något mera utsträckt omfattning kunnat beredas pensionärerna. Av kostnadshänsyn hade emellertid kommittén funnit sig nödsakad att inskränka sitt förslag till att åtminstone under förhandenvarande förhållanden huvudsakligen avse beredande av en skälig förbättring av de särskilt låga pensionerna, på samma gång åtgärd syntes böra vidtagas, i syfte att minskningen av dyrtidstillägget framträdde först vid en pension av 2,000 kronor.

Dessa mål hade kommittén efter noggranna undersökningar ansett kunna uppnås genom ett *pensionstillägg*, olika allt efter pensionens storlek.

Kommittén erinrade vidare om ett vid 1921 års riksdag motionsvis framställt förslag om pensionsförbättring åt vissa underofficerare, därvid under hänvisning till pågående utredning om en allmän pensionsreglering bankoutskottet avstyrkt bifall till motionen, men i motiveringen ifrågasatt, huruvida icke av statsfinansiella skäl den pensionsförbättring, som vid en sådan reglering kunde komma att beviljas, borde, liksom tidigare för vissa grupper av pensionärer bestämts, fastställas att utgå allenast till sådana pensionärer, som styrkte sig vara i behövande omständigheter.

Kommittén hade ock tagit under överbäggande, huruvida pensionstillägget borde utgå endast till nyssnämnda kategori av pensionärer. Ett sådant villkor hade nämligen hittills fastställts i de fall, då redan utgående pensioner förbättrats genom anvisande av medel för tillfälliga tillägg. Men å andra sidan hade förbättring medgivits även utan dylikt villkor och då åtskilliga olägenheter syntes vara därmed förenade, hade kommittén kommit till den uppfattningen, att pensionstillägget icke borde förbindas med berörda villkor.

Vid 1922 års riksdag framlade Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående pensionstillägg åt bland andra vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, i allt väsentligt överensstämmande med kommitténs förslag i ämnet. Kungl. Maj:ts proposition blev av riksdagen bifallen. Det framhölls särskilt, att en definitiv och fullt tillfredsställande pensionsreglering icke kunde genomföras utan mycket ingående undersökningar beträffande de särskilda grupperna av pensionärer och dessutom svårligen läte sig genomföra, så länge definitiva löne regleringar ännu saknades för stora delar av förvalt-

ningen. Det ifrågavarande förslaget vore närmast att betrakta såsom ett provisorium i avvaktan på en definitiv pensionsreglering.

Såsom också i herr Olssons m. fl. motion erinras, genomfördes vid 1919 års riksdag pensionsförbättring för viss personal vid armén och marinen. Denna avsåg dock endast sådan personal, som kommit i åtnjutande av tillfällig löneförbättring, d. v. s. i första hand personal, som under någotdera av åren 1918 och 1919 avgått eller avginge med pension. För dem, som avgått under år 1918 eller vid slutet av samma år, begränsades pensionsförbättringen till hälften. Framställningar hade vidare under år 1919 gjorts hos Kungl. Maj:t av dem, som avgått före år 1918, att från och med 1920 erhålla pensionsförbättring med sådana belopp, att deras pensionsförmåner likställdes med dem, som gällde för deras under år 1919 pensionerade gelikar. Arméns och marinens avlöningssakkunniga yttrade härom — efter att först hava erinrat om riksdagens beslut angående pensionsförbättring — att till grund för nämnda förbättring lagts den allmänt tillämpade grundsatsen, att en pension borde stå i visst förhållande till den avlöning pensionstagaren åtnjöt närmast före sin avgång ur tjänst. De sakkunniga kunde därför icke tillstyrka, att de, som avgått före år 1918 och alltså icke blivit delaktiga av den sistnämnda år beslutade tillfälliga löneförbättringen, likväl skulle erhålla pensionsförbättring med samma belopp som den personal, vilken avgått först efter år 1918.

Vid 1920 års riksdag hemställdes i motion om utredning och förslag rörande förbättrad pensionering för underofficerare, vilka avgått före år 1918. Motionen avstyrktes av bankoutskottet, därvid utskottet framhöll bland annat, hurusom de ifrågavarande pensionerna i förhållande till rådande dyrtid visserligen vore alltför knappt tillmätta, men att detsamma vore förhållandet med en mångfald andra pensioner. Krav på pensionsförbättring kunde med samma berättigande framföras av en mängd andra pensionärer, vilket syntes kunna leda till oöverskådliga ekonomiska konsekvenser. Vidare erinrades, att dyrtidstilläggen vore avsedda att utgöra en kompensation för de höga prisförhållandena. Innan en allmän pensionsreglering vidtoges, borde en definitiv löne-reglering genomföras. Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

*Utskottets yt-
rande.*

Såsom av den här ovan lämnade redogörelsen framgår, hava vid upprepade tillfällen yrkanden framkommit om förhöjning av redan avgångna tjänstnehavares pensioner. Det lär icke heller kunna förnekas, att ifrågavarande, under helt andra förhållanden fastställda pensionsbelopp numera i allmänhet måste anses vara alltför knappt tillmätta. De yrkanden på pensionsförbättring, som tid efter annan framförts, synas därför vara befogade. Statsmakterna hava också, enligt vad av det föregående framgår, i viss mån beaktat de synpunkter, som därvid gjorts gällande. Sålunda hava ifråga om de dyrtidstillägg, som under de senare åren beviljats, andra och gynnsammare grunder kommit till tillämpning för f. d. befattningshavare än för befattningshavare i

tjänst, varjämte särskilda pensionstillägg beviljats i syfte att något förbättra de förras ställning. Den pensionskommitté, som år 1921 tillsattes, har också erkänt behovet av en mera genomgående förbättring av det bekymmersamma läge, vari dessa f. d. befattningshavare befinna sig. Det har emellertid framhållits, att åtskilliga svårigheter äro förenade med genomförandet under nuvarande förhållanden av en definitiv pensionsreglering. I sådant avseende må särskilt erinras, hurusom på flera håll ny löne- eller pensionsreglering ännu icke kunnat genomföras och att bland annat en av förutsättningarna för en mera allmän pensionsreglering vore den, att nyreglerade pensioner borde föreligga över hela linjen. Sedan ny definitiv löneroglering genomförts för befattningshavare vid statsdepartementet m. fl. verk och i anslutning därtill vissa *provisoriska* pensionsbestämmelser för nämnda personal godkänts, uppdrogs åt 1921 års pensionskommitté att verkställa utredning rörande nya definitiva pensionsbestämmelser. Men kommittén erhöU därjämte i uppdrag att utreda vissa andra till pensionsväsendet hörande frågor, bland andra förbättring av redan utgående pensioner, särskilt sådana, som i och för sig vore mycket låga, och i samband därmed jämkning av vissa dyrtidstillägg. Dessa båda frågor ansågos vara av särskilt brådskande natur och förslag i dessa ämnen framlades, såsom ovan omförmälts, vid 1922 års riksdag. Emellertid förordnade Kungl. Maj:t sedermera på hösten 1922, att kommitténs arbeten skulle från och med den 1 mars 1923 vila och därefter icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande upptagas.

De åtgärder, som hittills vidtagits till förbättrande av redan utgående pensioner, äro enligt utskottets mening icke tillfredsställande och det vill synas, att ju längre den allmänna pensionsreglering, som nu sedan rätt lång tid tillbaka ställts i utsikt, fördröjes, med desto större styrka framträder behovet av en mera vittgående reglering, om än densamma under nuvarande förhållanden måste bliva endast av provisorisk natur. Utöver de svårigheter av olika slag, som enligt vad förut framhållits äro förenade med genomförandet för närvarande av en allmän och mera definitiv pensionsreglering, tillkommer nämligen den omständigheten, att densamma skulle kräva så betydande kostnader, att den under nuvarande statsfinansiella förhållanden synes vara svår att genomföra. Utskottet kan således icke tillstyrka någon utredning i den omfattning, som avses i herr Olssons m. fl. motion. Däremot lærer ytterligare någon pensionsförbättring efter all sannolikhet kunna genomföras utan allt för betungande kostnader, och vill det synas utskottet, som om en utredning härom skulle kunna anförtros åt förenämnda pensionskommitté.

Utskottet har alltså funnit sig böra tillstyrka avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t i ovanberörda syfte. Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner II: 154 och 161, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under överbägande, huruvida en ytterligare

förbättring av pensioner av äldre typ må kunna genomföras samt därefter snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill omständigheterna må föranleda.

Stockholm den 13 maj 1924.

På bankoutskottets vägnar:

BERNH. ERIKSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
av första kammaren: herrar *Gustafsson, K. J. A., Lindley, Öhngren, Björnsson, Enhörning, Berge* och *Bodin*;
av andra kammaren: herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Gustafsson* i Örebro, *Borggren, Bäcklund, Lovén, Ryberg, Kloo* och *Persson* i Björnsbyholm.
